

KAROLINA KURYŚ-SZYNCEL

ORCID 0000-0002-1934-6090

*Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu*

RODZICIELSTWO JAKO WYMIAR BIOGRAFII RODZINNEJ - IMPLIKACJE BADAWCZE

ABSTRACT. Kuryś-Szyncel Karolina, *Rodzicielstwo jako wymiar biografii rodzinnej – implikacje badawcze* [Parenting as a Dimension of Family Biography – Research Implications] *Studia Edukacyjne* no. 79, 2025, Poznań 2025, pp. 73-84. Adam Mickiewicz University Press. ISSN 1233-6688. Submitted: 10.11.2025. Accepted: 20.12.2025. DOI: 10.14746/se.2025.79.4

The article attempts to view parenthood as one of the dimensions of family biography, which determines the dynamics of the family system, both in the developmental and semantic layers. By systemic and biographical perspective author indicated a new, in pedagogical science, category of family biography, which is understood as multiplied (being more than the sum of individual biographies), subject to systemic rules of circularity and equipotentiality, endless reconstruction resulting from the tension between the course of family life and the story about the history of life. Recognition of the family as a dynamic and learning system enables the use of qualitative methods to study selected areas and topics of family life and diverse family structures. In this approach, parenthood is a dimension that constitutes the biography of the family system and is subject to research. Parenting is understood, on the one hand, as a biographical solution for a system that is subject to a dynamic equilibrium of tensions, and on the other hand, as a functional dimension of the family (along with cohesion, flexibility and communication). The author indicates the possibilities of qualitative research on the family system with the use of narrative and biographical methods.

Key words: parenting, family, family system, family biography

Wprowadzenie

Celem artykułu jest próba oglądu rodzicielstwa jako jednego z wymiarów biografii rodzinnej, który wyznacza dynamikę systemu rodzinnego zarówno w warstwie rozwojowej, jak i semantycznej. Przyjęcie perspektywy systemowo-biograficznej do opisu rodziny otwiera nową perspektywę badawczą,

wskazując obszar badań, jak i metodę. Rodzina rozumiana jest jako system, który, zgodnie z Ogólną Teorią Systemów (von Bertalanffy, 1984), jest czymś więcej niż sumą elementów; jest to całość, która funkcjonuje zgodnie z zasadami cyrkularności, ekwifinalizmu i ekwipotencjalizmu. Oznacza to, że interakcje pomiędzy osobami i ich zachowaniami podlegają sprzężeniom zwrotnym, oraz że jeden skutek (efekt, rezultat) może mieć wiele przyczyn, a przyczyny wywodzące się z jednego źródła mogą powodować wiele różnych skutków. System sam konstruuje wiedzę na swój temat przez własną aktywność poznawczą wobec siebie jako przedmiotu poznania, gdyż jest zamknięty operacyjnie i strukturalnie, ale otwarty kognitywnie (Luhmann, 2007). System jest komunikatywny i dysponuje niezwykłą siłą – *autopojezą*, która zapewnia mu trwanie w dynamicznej równowadze napięć, samotworzenie i samoodtworzenie się, czyli rozwój (Maturana, Varela, 1980). Mówienie o rodzinie w kategoriach systemu, pozwala między innymi wyodrębnić i opisać mechanizmy (sposoby działania), które sprawiają, że rodzina nie tylko trwa, ale także zmienia się (konstruuje, rekonstruuje, dekonstruuje) i rozwija (zmienia sposób funkcjonowania). Mimo że zmiany te są podporządkowane normatywnie przyjętemu harmonogramowi, który z kolei wyznaczany jest przez dość ściśle określone i mające swe źródło w dyskursie społeczno-kulturowym zdarzenia, jak na przykład przyjście na świat pierwszego dziecka (Duvall, 1977), to jednak każda rodzina stanowi niepowtarzalną, jedyną w swym rodzaju całość. Konstruktywistyczno-narracyjny ogląd tego społecznego fenomenu umożliwia badaczom (a także terapeutom) eksplorowanie rodziny jako subiektywnego systemu znaczeń (White, 1991), powstałego jako coś więcej niż suma znaczeń jednostkowych. Założenia te uprawniają do potraktowania rodziny jako przestrzeni biograficznego uczenia się (Alheit, 2011, 2015; Dubas, 2001) zarówno z biografii własnej (np. z historii własnego systemu rodzinnego), jak i z biografii Innych (np. dostępnych wielkich i małych narracji na temat innych systemów i zasad w nich panujących). Przyjęcie powyższych założeń predysponuje do wprowadzenia nowej, na gruncie nauk pedagogicznych, kategorii opisu: biografii rodzinnej, która oznacza zwielokrotnioną (będącą czymś więcej niż sumą biografii jednostkowych), podlegającą systemowym zasadom cyrkularności i ekwipotencjalności, nieskończoną rekonstrukcję, wynikającą z napięcia między biegiem życia rodziny a opowieścią o historii życia (Kuryś-Szyncel, 2017). W tak rozumianej biografii rodzinnej rodzicielstwo jest zarówno istotnym przełomem biograficznym, któremu system rodzinny jako całość oraz jego poszczególni członkowie nadają osobiste znaczenie (obszar semantyczny systemu rodzinnego), jak i specjalnym wymiarem określającym zakres i charakter zmian funkcjonowania systemu rodzinnego w czasie (obszar rozwojowy). Rodzicielstwo jest badane i opisywane najczęściej z perspektywy indywidualnych doświadczeń biograficznych

jako macierzyństwo i ojcostwo. Nieliczne są opracowania, które traktowałyby doświadczenie rodzicielstwa nie tylko jako sumę doświadczeń jednostkowych kobiety i mężczyzny, ale jako odrębny wymiar konstytuujący biografię rodziny. Niniejszy artykuł stanowi próbę uzupełnienia tej luki i propozycję nowej perspektywy w społecznych (szczególnie pedagogicznych) badaniach familiologicznych.

Rodzicielstwo jako rozwiązanie biograficzne w systemie rodzinnym

Zostanie rodzicem (matką i ojcem) jest w perspektywie jednostkowej przełomem biograficznym. Przyjście na świat dziecka (szczególnie pierwszego) wywołuje zmiany w życiu, zarówno kobiety jak i mężczyzny, i wymaga zastosowania nowych, nieznanych dotąd sposobów radzenia sobie (Kuryś, 2010). Rodzicielstwo, zwłaszcza pierwsze, opisywane jest jako wydarzenie krytyczne, przełomowe, zarówno dla kobiety jak i mężczyzny, ale także jako punkt zwrotny w systemie rodzinnym (Kuryś, 2011). Przyjście na świat pierwszego dziecka wyznacza przejście rodziny z fazy preparentalnej do fazy parentalnej. W literaturze przedmiotu najczęściej wymienia się sześć do ośmiu etapów, przez które przechodzi typowa rodzina (Duvall, 1962; Haley, 1973). Jedną z najbardziej popularnych i najczęściej przywoływanych, zarówno na gruncie nauki jak i praktyki terapeutycznej, koncepcji jest, powstała w latach 60. ubiegłego wieku, koncepcja podziału rozwoju rodziny na kolejne stadia autorstwa Evelyn Duvall. Zgodnie z tym ujęciem, w rozwoju rodziny wyróżniamy następujące po sobie fazy rozwojowe, które są uwarunkowane realizacją przez rodzinę kolejnych zadań rozwojowych. Pierwszym zadaniem rozwojowym, które stoi przed rodziną składającą się z diady (małżeńskiej/partnerskiej), jest wypracowanie wspólnych strategii radzenia sobie z codziennością oraz ułożenie satysfakcjonujących relacji z rodzinami pochodzenia. Jest to czas na porzucenie lojalności wobec rodziców, na rzecz lojalności wobec partnera/partnerki w małżeństwie. Małżeństwo, jako formalne usankcjonowanie związku, ma w wielu kulturach wymiar rytuału: oznacza transycję z rodziny pochodzenia do rodziny własnej oraz, co specyficzne i wyróżniające dla rodziny ludzkiej, oznacza swobodną fuzję dwóch i więcej (np. w przypadku tzw. rodzin pachworkowych) systemów. Powstaje w ten sposób nowa struktura (formalna i nieformalna), która również wymaga od jej uczestników nowych rozwiązań i przystosowań. Pierwsza faza w cyklu rozwoju rodziny nazywana jest dwojako: fazą preparentalną lub fazą małżeńską pierwotną (Ziemska, 1979, por. Bakiera, 2023, ss. 16-18). W pierwszej propozycji zawarty jest rozwojowo-normatywny

ny wzorzec, łączący rodzinę z rodzicielstwem, a decyzja w tym obszarze wyznacza dalszy bieg rodziny. W drugiej, punkt ciężkości został położony na relacje diadyczne, które stanowią bazę kolejnych, mogących się pojawić w systemie rodzinnym, relacji. Faza małżeńska¹ pierwotna stanowi czas uwspólniania znaczeń, czerpania radości i energii z niezależności oraz życia we dwoje. Badania wykazują, że fakt formalnego usankcjonowania związku nie ma znaczenia dla jakości i trwałości relacji partnerskiej (Janowski, 2010, 2013), jaką budują partnerzy w pierwszym (ale i kolejnych również) etapie rozwoju rodziny. Przyjmując, że zgodnie z zaproponowaną przez Szlendaka (2010) definicją, rodzina to przestrzeń, w której toczy się codzienne życie i dochodzi do interakcji opartych na co najmniej diadycznych relacjach międzyludzkich, formalne usankcjonowanie związku nie jest również istotne dla socjologicznego opisu grupy społecznej, jaką jest rodzina. W pierwszej fazie rozwoju rodziny istotne jest utrwalenie relacji między dwojgiem ludzi – relacji, która oparta jest na silnym, dającym obu stronom satysfakcję związaniu emocjonalnym, czyli miłości. To także czas podejmowania decyzji o realizacji rodzicielstwa. To również jeden z ważniejszych tematów rozmów w parze, który konstytuuje nowo powstającą biografię rodziny własnej. Zgodnie z przyjętą powyżej definicją biografii rodzinnej, jest ona zwielokrotnioną opowieścią o historii życia. Zaprezentowana koncepcja rozwojowa, jak słusznie zauważa Ostoja-Zawadzka:

zawsze jest przybliżeniem, które nie przypomina żadnej konkretnej rodziny. Jest to szkic historycznego przebiegu życia rodziny nuklearnej (tzn. rodzice+dzieci) poczynając od okresu narzeczeńskiego do okresu śmierci ostatniego z rodziców (Ostoj-Zawadzka, 1999, s. 19).

Dla pełnego opisu zjawisk zachodzących w systemie rodzinnym w biegu jego życia użyteczna jest zatem perspektywa biograficzna i wynikające z niej metody oraz techniki badawcze. Badanie znaczeń, jakie własnemu i systemowemu rodzicielstwu nadają sami partnerzy w diadzie niesie ze sobą ogromne możliwości wyodrębniania istotnych dla tego wymiaru kategorii.

Przyjrzyjmy się rodzicielstwu jako rozwiązaniu biograficznemu w systemie rodzinnym i uczynimy w tym miejscu kilka badawczych implikacji.

¹ Potoczne określenie „instytucja małżeństwa” jest współcześnie szeroko dyskutowane w przestrzeni publicznej i uznawane przez wielu za swego rodzaju „relikt przeszłości”, niepotrzebny wytwór opresyjnej kultury. Wydaje się jednak, że można to określenie zaklasyfikować do „tradycji językowej” (trudno przecież w tej chwili zakwestionować wszystkie koncepcje dotyczące rozwoju i funkcjonowania rodziny tylko z powodu użycia przez ich autorów określenia „małżeństwo”) i nie podważać jego kulturotwórczej (także w obszarze semantycznym) roli. Na potrzeby niniejszego artykułu przyjmuję zatem, że za początek cyklu życia systemu rodzinnego uznaję moment, kiedy dwoje ludzi podejmuje decyzję o byciu w trwałej relacji diadycznej.

Po pierwsze, możemy zadać pytanie: czy temat rodzicielstwa został podjęty przez małżonków (partnerów), a jeśli tak, to jakie narracje pojawiły się w diadzie? Jak na pytanie o chęć i gotowość do posiadania dzieci odpowiada każda z osób tworzących diadę? Czy wypracowano u wspólnioną narrację, czy pozostano przy narracjach jednostkowych?

Po drugie, możemy poddać uzyskane narracje analizom poprzez kilka przykładowych kategorii, które pomogą opisać rodzinę jako dynamiczną strukturę uczącą się z biografii własnej. Temat rodzicielstwa jest zarówno tematem zewnętrznym (pochodzącym z innych narracji dostarczanych m.in. przez kulturę), jak i tematem wewnętrznym (wytworzanym przez sam system) i zgodnie z dynamiką uczenia się z biografii własnej oraz biografii Innych może stać się tematem wywołującym u dorosłych funkcjonujących w diadzie intymnej konflikt centracji podczas epizodów wspólnego zaangażowania biograficznego (Kuryś-Szyncel, 2017) lub też być dla nich (obojsza lub każdego indywidualnie) przyczynkiem do aktywności autokreacyjnej (Bakiera, 2013; Wąsinski, 2018).

To tylko kilka pytań, które pozwalają badać rodzicielstwo jako przełom w biografii systemu rodzinnego, a co za tym idzie – opisywać różnorodność rodzinnych (systemowych) rozwiązań biograficznych.

Podjmując rozważania nad rozwojowymi aspektami (znaczeniami i sensami) rodzicielstwa, jesteśmy w pewnym stopniu skazani na znormatywizowany opis, który zawiera w sobie sugestię, że o rozwoju rodziny świadczy tylko i wyłącznie realizacja kolejnych zadań rozwojowych, a te z kolei, jak już zostało powiedziane, są podporządkowane realizacji funkcji prokreacyjnej. Mamy w tym miejscu do czynienia ze swoistym wzorcem kulturowo-społecznym, który wskazuje nam jedyną ścieżkę rozwoju, pozostawiając wszelkie alternatywne rozwiązania w obszarze inności, a nawet obcości. Z takiego rozstrzygnięcia rodzi się również pytanie, które wciąż pojawia się zarówno na gruncie badawczym, jak i praktycznym: czy para bez dzieci to rodzina?

Na gruncie psychologii rozwoju człowieka, w ujęciu *life span psychology*, wyrażony powyżej dylemat, odnoszący się do uznania jedynie normatywnej ścieżki rozwoju, zdaje się ożywać co jakiś czas, a badacze próbują znaleźć nowe, przystające do rzeczywistości odpowiedzi i rozwiązania. Przykładem może być zaproponowana przez Jeffreya Arnetta (2007) kategoria wyłaniającej się dorosłości dla opisu fazy swoistego moratorium rozwojowego pomiędzy dorastaniem a wczesną dorosłością lub nowe odczytanie koncepcji Erika H. Eriksona przez Lecha Witkowskiego (2015) sugerujące, że wybory towarzyszące kolejnym kryzysom rozwojowym nie wymagają jednoznacznych rozstrzygnięć, aby proces kształtowania tożsamości indywidualnej

mógł utrzymywać swą rozwojową dynamikę. Wskazane innowacje nauko-wo-koncepcyjne mają wyraźnie kulturowy motyw i stanowią odpowiedź na wyzwania społeczne, tym samym będąc konieczną na gruncie nauki o rozwoju człowieka aktualizacją. Natomiast, na gruncie badań familiologicznych i szeroko rozumianych nauk o rodzinie dylemat ten jest nieobecny lub nierozstrzygnięty, pozostawiając badaczy i praktyków w konfuzji nieaktualności i nieprzystawalności. Większość badaczy i teoretyków przyjmuje bowiem wskazaną powyżej znormatywizowaną perspektywę oglądu rodziny, traktując macierzyństwo i ojcostwo jako zadania rozwojowe dorosłości (w perspektywie jednostkowej), a rodzicielstwo jako warunek *sine qua non* trwania i rozwoju rodziny. Mimo że w literaturze światowej pojawiają się propozycje poddawania analizom różnorodnych ścieżek realizacji rodzicielstwa, to są one wciąż podporządkowane prymarnym funkcjom rodziny, za które uznaje się wychowanie i opiekę nad potomstwem (McClain, Cere, 2013). Na gruncie polskich badań w dziedzinie psychologii rodziny tematykę tę najszerzej omawia Lucyna Bakiera (2023).

Wprowadzenie do opisu i badania systemu rodzinnego kategorii biografii może zredukować ten dylemat i być szansą na spersonalizowany ogląd każdej badanej rodziny. Jeśli przyjmiemy, że przez biografię rodzinną rozumiemy zwielokrotnioną opowieść o historii życia systemu (a nie pojedynczych jego elementów), to wówczas rodzicielstwo może być rozwiązaniem biograficznym „odroczonym” lub „zawieszonym/wstrzymanym”, co nie musi oznaczać stagnacji rozwojowej całego systemu rodzinnego. Podobnie jak w przypadku indywidualnych rozwiązań biograficznych, czyli podążania przez jednostki spersonalizowanymi ścieżkami własnego rozwoju (Kuryś-Szyncel, 2013), w systemowych rozwiązaniach biograficznych wybór także może być bardziej lub mniej konformistyczny. Otwiera to przed badaczami szerokie pole eksploracyjne zarówno w doborze tematów (problemów) badawczych, jak i sposobów realizacji badań własnych.

Rodzicielstwo jako wymiar funkcjonalny systemu rodzinnego

Zgodnie z przyjętym w tym opracowaniu ujęciem systemowym, rodzina jest czymś więcej niż sumą elementów i ma zdolności autopoietyczne (Luhman, 2007), które pozwalają jej na ciągły dynamiczny rozwój, chroniąc przed stagnacją. Opis i diagnoza funkcjonowania systemu rodzinnego odnosi się zazwyczaj do wyróżnianych w jego obrębie wymiarów. Jedną z lepiej sprawdzonych koncepcyjnie i metodologicznie jest propozycja Davida Olsona, przedstawiona jako tak zwany Model Kołowy (Circumplex Model).

Na jego podstawie powstało popularne wśród psychologów narzędzie badawcze – Kwestionariusz do Badania Systemów Rodzinnych (SOR), będący adaptacją skali FACES IV Davida Olsona (Margasiński, 2009).

Model Circumplex koncentruje się na trzech głównych wymiarach systemów małżeńskich i rodzinnych: spójności, elastyczności i komunikacji. Każdy system rodzinny może funkcjonować w obrębie tych wymiarów na różnym poziomie: od systemów zrównoważonych, w których mamy do czynienia ze zrównoważoną spójnością i zrównoważoną elastycznością, po systemy niezrównoważone, które sytuują się na różnych krańcach tych wymiarów. Główną hipotezą modelu Circumplex jest to, że zrównoważone systemy par i rodzin są zazwyczaj bardziej funkcjonalne w porównaniu z systemami niezrównoważonymi.

Spójność rodziny (*family cohesion*) definiowana jest jako

wieź emocjonalna łącząca wzajemnie członków rodziny oraz stopień indywidualnej autonomii, jakiego doświadczają (Radochoński, 1987, s. 48). Swoistymi wskaźnikami poziomu spójności w danej rodzinie są: wzajemna bliskość emocjonalna poszczególnych członków rodziny, jakość psychologicznych granic pomiędzy nimi (otwarte czy zamknięte), występowanie koalicji, ilość wspólnie spędzanego czasu, wspólnych zainteresowań i form wypoczynku, wielkość wspólnego kręgu przyjaciół, stopień konsultowania z innymi członkami systemu podejmowanych decyzji (Margasiński, 2009, s. 12).

Wymiar spójności stanowi kontinuum od niezwiązania na jednym biegunie, poprzez obszar spójności zrównoważonej, do splątania na drugim biegunie (Margasiński 2009).

Z kolei, definicja elastyczności (*flexibility*) była wielokrotnie poddawana zamianom i ostatecznie autorzy modelu zdecydowali, że o stopniu elastyczności należy wnioskować *post factum*, na podstawie zakresu zmian, do jakich dochodziło w systemie. Elastyczność nie oznacza zatem gotowości czy potencjalności do zmiany struktury systemu w obrębie przywództwa, ról i zasad wzajemnych stosunków, ale o realnym zakresie zmian, który został zaobserwowany przez członków systemu jako efekt zmagania się z ważnym wydarzeniem w biografii systemu, na przykład zdarzeniem przełomowym (Margasiński, 2009). Wymiar elastyczności to kontinuum od sztywności na jednym biegunie, przez zrównoważoną elastyczność, do chaotyczności na drugim biegunie.

Natomiast komunikacja, w kontekście modelu kołowego, jest

wymiarem pomocniczym, ponieważ wszelkie systemy małżeńskie, partnerskie lub rodzinne mogą zmieniać poziom spójności i elastyczności (dostosowując się do wymagań sytuacyjnych lub rozwojowych) tylko wtedy, gdy posiadają zdolność pozytywnej komunikacji (Margasiński, 2009, s. 15).

Według Olsona, tym, co decyduje o dobrostanie rodziny jest poziom satysfakcji z życia rodzinnego. Wymiary te ulegają dynamicznym przemianom wraz z upływem czasu trwania rodziny i realizacji kolejnych stojących przed nią zadań. Wielokrotne empiryczne rewizje modelu kołowego doprowadziły jego twórcę do ciekawych obserwacji i konkluzji. Olson stwierdza, że zaproponowany model jest dynamiczny, ponieważ zakłada, że zmiany w różnych typach (profilach) par i rodzin mogą, i rzeczywiście zachodzą w czasie. Rodziny mogą ewoluować w dowolnym kierunku zależnym od sytuacji, etapu cyklu życia rodzinnego lub socjalizacji członków rodziny.

Model kołowy można wykorzystać do zilustrowania zmian rozwojowych pary w miarę przechodzenia od randek do małżeństwa; do ciąży, porodu i wychowania dzieci; do wychowywania i wprowadzania w życie nastolatków; oraz do ponownego wejścia w życie jako para. Można go również wykorzystać do zilustrowania, jak rodzina przechodzi przez model w czasach dużego stresu lub radzenia sobie z traumatycznym wydarzeniem (Olson, 2019 s. 205).

D. Olson podaje przykład longitudinalnego badania pary na przestrzeni 7-8 lat i analizuje zmiany zachodzące w wymiarach spójności, elastyczności i komunikacji, jakich doświadczyła młoda para od randek, przez narodziny pierwszego dziecka, aż do momentu, gdy dziecko miało cztery lata. Autor zauważa, że w okresie randek para miała bardzo elastyczną i silną więź. Czuli się blisko (bardzo połączeni) i mieli bardzo elastyczny styl przywództwa oraz podejmowania decyzji. Odkąd randkowanie skłoniło ich do małżeństwa, zbliżyli się do siebie i wypróbowują różne sposoby funkcjonowania jako para pod względem elastyczności. W pierwszym roku małżeństwa relację pary charakteryzowała wysoka elastyczność i spójność, ale wciąż organizowali się pod względem swoich ról i przywództwa. Wysoki poziom wzajemnego zaangażowania w okresie tak zwanego „miesiąca miodowego” zbliżał badaną parę do emocjonalnego uwikłania.

W trzecim roku małżeństwa parze urodziło się dziecko. Noworodek radykalnie zmienił relację małżeńską, ponieważ stali się bardzo elastyczną i zżyłą rodziną. Zmiany były wówczas duże i para była zmuszona dostosować się do nowych wyzwań rodzicielstwa. Ich życie było we względny chaos, ponieważ każdej nocy musieli wstawać, aby karmić i zajmować się dzieckiem. Nieprzewidywalne zachowanie niemowlęcia często powodowało chaos i parze bardzo trudno było utrzymać ustaloną rutynę; dlatego stali się bardzo elastyczną rodziną. Obecność dziecka początkowo wzmacniała poczucie więzi między mężem i żoną, którzy czuli się zjednoczeni w celu wychowania dziecka. Z biegiem czasu niemowlę pochłaniało matkę w coraz większym stopniu, a parze trudno było poświęcać czas na podtrzymywanie więzi. Chociaż matka i niemowlę byli sobie bardzo bliscy, para nawiązała ze sobą pewną więź. Gdy dziecko skończyło 4 lata, życie rodzinne się ustabilizowało (Olson, 2019, s. 205).

Rodzicielstwo jest nie tylko zadaniem rozwojowym i rozwiązaniem biograficznym w obrębie pary, bowiem nie tylko konstytuuje rodzinę w jej nowym kształcie (rekonstrukcja z diady do triady), ale stanowi także wymiar funkcjonalny, który podlega oglądowi między innymi pod kątem zmian, jakie wywołuje w całym systemie, jak znaczenia tych zmian dla innych systemowych wymiarów.

Ujęcie rodzicielstwa w kategoriach wymiaru ma także swoje uzasadnienie w kontekście czasowym.

Według Neugartena (1976) cykl życia rodziny można opisać w trzech wymiarach: 1. wymiar „czasu historycznego” – obejmuje erę (epokę), w której żyjemy; 2. wymiar „czasu chronologicznego” – jest to czas upływu naszego życia; 3. wymiar „czasu społecznego” – jest to czas wyznaczony przez główne wydarzenia życiowe, takie jak małżeństwo, macierzyństwo etc. (Ostoja-Zawadzka, 1999, s. 19).

Zatem, oprócz klasycznego trójpodziału rozwoju rodziny na fazy: preparentalną, parentalną, postparentalną (będących pochodną realizacji funkcji prokreacyjnej) możemy także mówić o specyfice rozwoju rodziny w czasie historycznym, odnoszącym się do zmian historycznych; w czasie biograficznym/spersonalizowanym, odnoszącym się do zmian indywidualnych; oraz czasie generacyjnym, odnoszącym się do zmian wspólnych (por. Kuryś-Szyncel, 2025, ss. 64-65).

Można wskazać kilka ścieżek realizacji (odpowiedzi) systemu (pary) na wymiar rodzicielstwa.

Pierwsza z tych ścieżek, to (nie)rodzicielstwo, które może być zarówno wyborem trwałym i dobrowolnym, ale także odroczonym w czasie. Powodów oraz czasowych ułożeń tych wyborów może być bardzo wiele: ze stratą w przeszłości (poronienia, śmierć dziecka) lub brakiem straty; z nadzieją na rodzicielstwo *in spe*, z działaniem tu i teraz (*in vitro*, wspomaganie rozrodu) lub brakiem nadziei na biologiczne rodzicielstwo, połączonym z decyzją lub brakiem decyzji zobowiązaniu w postaci adopcji (Demińska, 2017; Wąsiński, 2018).

Drugą ścieżkę stanowi rodzicielstwo, które jest trwałym wyborem i podlega różnorodnym oglądom teoretyczno-empirycznym, na przykład odnosząc realizację wymiarów modelu kołowego Olsons do klasycznych stylów wychowania według Diany Baumrind (1966), wyodrębniającej cztery style rodzicielskie: demokratyczny/autorytatywny, autorytarny, pobłażliwy i odrzucający. Możemy też poddawać analizie zmiany w obrębie zaangażowania w rodzicielstwo, na przykład na continuum zaangażowane/opiekuńcze – od urodzenia do wyjścia dzieci z domu; zaangażowane/czuwające – po wyjściu dzieci z domu.

Kolejne ścieżki otwierają możliwość analizy rodzicielstwa na planie różnych modeli, na przykład rodzicielstwa integratywnego (naturalnego) i różnorodnego (McClain, Cere, 2013), mogące stanowić ciekawe metodologicznie oraz poznawczo odpowiedzi na wyzwania współczesne zmieniającej się rzeczywistości społeczno-kulturowej.

Podsumowanie

Wymiar rodzicielstwa jako ten, który konstytuuje biografię pozwala na spersonalizowany ogląd systemów rodzinnych w nurcie biograficzno-narracyjnym. Dzięki zastosowaniu w opisie rozwoju rodziny wymiaru rodzicielstwa możliwe jest poczynienie kilku kroków metodologicznych:

Po pierwsze, badania mogą dotyczyć rodzin na trzech etapach rozwoju: preparentalnej, parentalnej i postparentalnej. Wymiar rodzicielstwa jest wówczas kanwą rozwojową, bo na nim opiera się bieg życia rodzinnego w perspektywie historycznej, wspólnotowej i indywidualnej.

Po drugie, na każdym z etapów tworzonej w sposób dynamiczny biografii rodzinnej możemy analizować opowieść o historii życia w wymiarze rodzicielstwa i poddawać analizie spersonalizowane ścieżki (rozwiązania biograficzne) tegoż wymiaru. System rodzinny, jak już zostało powiedziane, może lokować się na dwóch biegunach: rodzicielstwa i (nie)rodzicielstwa, i na tym continuum dokonywać rozmaitych wyborów.

Rodzicielstwo jako wymiar konstytuuje biografię rodzinną i podlega rekonstrukcji dzięki badaniom jakościowym. Przykładem takich badań może być analiza przełomów biograficznych w życiu danej rodziny (Kuryś-Szyncel, 2025). Rodzicielstwo jest wymiarem systemowym, stanowi odrębną jakość i nie powstaje jako proste (linearne) dodanie do siebie narracji na temat macierzyństwa i ojcostwa. Każda osoba tworząca system rodzinny dysponuje osobistą narracją na temat realizacji tego wymiaru. Opowieść ta może zawierać zarówno spersonalizowane tematy dotyczące osobistych ustosunkowań i związanych z nimi emocji, jak i uwspólnione narracje rodzinne. Opowieści o rodzicielstwie, podobnie jak o spójności, elastyczności i komunikacji, mogą ponadto pochodzić od każdego z członków rodziny (także od dzieci). Biografie rodzinne kształtują się wokół wymiaru rodzicielstwa. Wymiar ten uruchamia opowieść o historii życia rodzinnego oraz pozwala przyjrzeć się dynamice życia rodzinnego.

Wkład autorów

Autorka deklaruje samodzielny wkład w powstanie pracy.

REFERENCES

Opracowania

- Alheit, P. (2011). *Podejście biograficzne do całościowego uczenia się*. Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja: kwartalnik myśli społeczno-pedagogicznej, 3(55), 7-21
- Alheit, P. (2015). *Teoria biografii jako fundament pojęciowy uczenia się przez całe życie*. Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja: kwartalnik myśli społeczno-pedagogicznej, 4(72), 23-35
- Arnett, J.J. (2007). *Emerging adulthood: What is it, and what is it good for?* Child Development Perspectives, 1(2), 68-73. <https://doi.org/10.1111/j.1750-8606.2007.00016.x>
- Bakiera, L. (2013). *Zaangażowane rodzicielstwo a autokreacyjny aspekt rozwoju dorosłych*. Warszawa: Wydawnictwo Difin
- Baumrind, D. (1966). *Effects of authoritative parental control on child behavior*. Child Development, 37(4), 887-907. <https://doi.org/10.2307/1126611>
- Bertalanffy, L. von. (1984). *Ogólna teoria systemów*, przekł. E. Woydyłło-Woźniak. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe
- Dembińska, A. (2017). *Psychologiczne aspekty zmagania się kobiet z niepłodnością. Wąhadło nadziei*. Warszawa: Wydawnictwo Difin
- Dubas, E. (2010). *Uczenie się do Innego – w andragogicznej perspektywie*. W: T. Aleksander (red.), *Edukacja dorosłych jako czynnik rozwoju społecznego (Materiały I Ogólnopolskiego Zjazdu Andragogicznego – Kraków, 23-24 czerwca 2009)*, (ss. 225-240), tom I. Radom: Wydawnictwo Naukowe Instytutu Technologii Eksploatacji – PIB
- Dubas, E. (2011). *„Uczenie się z biografii Innych” – wprowadzenie*. W: E. Dubas, W. Świtalski (red.), *Uczenie się z biografii Innych* (ss. 5-11). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
- Dubas, E. (2017). *Uczenie się z własnej biografii jako egemplifikacja biograficznego uczenia się*. Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne, 1(4), 63-87
- Duvall, E.M. (1962). *Family Development*. Philadelphia – New York: J.B. Lippincott Company
- Jankowiak, B. (2010). *Aktywność seksualna nauczycieli a jakość i trwałość ich związków partnerskich*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM
- Jankowiak, B. (2013). *Nieformalne związki jedno i dwupłciowe jako alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego. Analiza jakości i stabilności relacji*. Studia Edukacyjne, 26, 155-170
- Kuryś, K. (2010). *Urodzenie pierwszego dziecka jako wydarzenie krytyczne w życiu kobiet i mężczyzn*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls
- Kuryś, K. (2011). *System rodzinny wobec zmian rozwojowych*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM
- Kuryś-Szyncel, K. (2015). *Od małżeństwa do rodzicielstwa. Analiza zmian rozwojowych w systemie rodzinnym*, W: A. Margasiński (red.), *Rodzina w ujęciu systemowym. Teoria i badania* (ss. 100-115). Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP
- Kuryś-Szyncel, K. (2025). *Przełomy biograficzne w systemie rodzinnym – znaczenie edukacyjne i rozwojowe*. W: E. Dubas, J. Sztobryn-Bochomska (red.), *Sytuacje trudne w biografii* (ss. 61-78). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
- Luhmann, N. (2007). *Systemy społeczne. Zarys ogólnej teorii*, przekł. M. Kaczmarczyk. Kraków: Wydawnictwo Nomos
- Margasiński, A. (2009). *Skale Oceny Rodziny. Polska adaptacja FACES IV-Flexibility and Cohesion Evaluation Scales Davida H. Olsona*. Podręcznik. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych PTP

- Maturana, H., Varela, F. (1980). *Autopoiesis and Cognition. The Realization of the Living*. Dordrecht: Reidel Publishing Company
- McClain, L.C., Cere, D. (ed.) (2013). *What is Parethood? Contemporary Debates about a Family*. New York – London: New York University Press
- Olson, D.H., Waldvogel, L., Schlieff, M. (2019). *Circumplex Model of Marital and Family Systems: An Update*. *Journal of Family Theory & Review*, 11, 199-211; DOI:10.1111/jftr.12331
- Olson, D.H. (2000). *Circumplex Model of Marital and Family Systems*. *Journal of Family Therapy*, 22, 144-167; <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00144>
- Ostoja-Zawadzka, K. (1999). *Cykl życia rodzinnego*. W: B. de Barbaro (red.), *Wprowadzenie do systemowego rozumienia rodziny* (ss. 18-30). Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego
- Radochoński, M. (1987). *Choroba a rodzina. Adaptacja systemu rodzinnego do sytuacji stresowej wywołanej chorobą somatyczną*. Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej
- Szlendak, T. (2010). *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Wąsiński, A. (2018). *Autokreacja małżonków bezdzietnych do wielowymiarowego rodzicielstwa adopcyjnego: perspektywa pedagogiczno-antropologiczna*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
- Witkowski, L. (2015). *Versus. O dwoistości strukturalnej faz rozwoju w ekologii cyklu życia psychodynamicznego modelu Erika H. Eriksona*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls
- Ziemska, M. (1979). *Rodzina a osobowość*. Warszawa: Wiedza Powszechna